

Mark- och miljödomstolen vid Umeå tingsrätt

Klagande: Föreningen för byggnadskultur i Umeå
894002- 7934
c/o Podiet Skattekonsulter KB
Magasinsgatan 7, 3 tr
903 27 Umeå

Motpart: Umeå kommun

Överklagat beslut: Länsstyrelsens i Västerbottens län beslut
2013-06-18 att ogilla föreningens besvär över
Umeå kommuns beslut att anta ny detaljplan
för fastigheterna Idun 1 och 4

Länsstyrelsens ärendebeteckning: Diarienummer 403-4755-2013

YRKANDE

Föreningen för Byggnadskultur i Umeå (nedan kallad föreningen) yrkar att Mark- och miljödomstolen med ändring av länsstyrelsens beslut, måtte undanröja den antagna detaljplanen för fastigheterna Idun 1 och 4 i Umeå kommun.

SKÄL

Såväl Folketshusbyggnaden Idun 4, som det angränsande biblioteket Idun 1, har i den fördjupade översiktsplanen för Umeås centrala delar utpekats som särskilt värdefulla byggnader. Den angränsande torgplatsen, Vasaplan, värderas likaså av kommunen som värdefullt stadsparti/plats. I kommunens förslag till byggnadsordning för Umeås centrala delar (Centrumfyrcanten) står följande beskrivet beträffande kvarteret Idun och Folkets hus: "Samtida med biblioteket (Idun 1) och ritat av samma arkitekt är Folkets hus en kraftfull och tidstypisk byggnad med kvadratisk plattform och fasad uppbyggd av ljusgrå prefabricerade betongelement. Motivet från stadsbiblioteket med tvåvåningshöga fönsterpartier, delvis formade som burspråk, återkommer här och kopplar de båda byggnaderna samman."

Föreningen anser att den av byggnadsnämnden antagna detaljplanen kommer att påtagligt förvanska och reducera denna kulturmiljö; en av mycket få tidstypiska och karaktärsfulla byggnaderna i Umeå från 1980-talet kommer att kraftigt förändras. Den antagna detaljplanen ger det enskilda intresset företräde på bekostnad av det allmänna intresset; vilket riskerar att medföra en påtaglig försämring av den offentliga och historiska arkitekturen i kvarteret.

Genom den planerade tillbyggnaden kommer betydligt mer än hälften av den ursprungliga fasaden, som vetter mot vasaplan, att försvinna/döljas, vilket får till följd att Folketshusbyggnaden kommer att förlora sin ursprungliga karaktär. Den planerade entrédelens höjd på 4 våningar kommer att bli väldigt dominerande genom de uppglasade fasaderna och därmed kraftigt förminska den ursprungliga byggnadens arkitektoniska uttryck.

I planbeskrivningen framhävs att: "entrébyggnadens volym innebär ett kraftfullt tillägg till bebyggelsen vid Vasaplan". Föreningen anser att detta tillägg är så kraftfullt att det snarare berövar och förtar identiteten av Folketshusbyggnaden i stadsbilden. I kommunens samrådsredogörelse framgår att planens syfte är att: "skapa ett avtryck av samtida arkitektur." Med tanke på att kommunen anser byggnaden vara särskilt värdefull (blåprickad) framstår det som motsägelsefullt att anta en detaljplan som inte står i samklang med de intentioner som uttrycks i den fördjupade översiktsplanen från 2011 för de centrala stadsdelarna.

Länsstyrelsen konstaterar i sin beslutsmotivering att: "Byggnadsnämndens bedömning får förstås som att den förändring som möjliggörs genom detaljplanen får accepteras med hänsyn till det behov som finns för verksamheterna i byggnaden att expandera. Den kontrast som uppstår mellan befintlig byggnad och tillbyggnaderna får anses avsedd." Så är det säkert; frågan är bara varför länsstyrelsen anser att denna förändring och förvanskning av denna centralt belägna byggnad inom riksintresset centrala Umeå inte påtagligt skadar kulturmiljön? Någon motivering för sin ståndpunkt har nämligen länsstyrelsen inte förmått och/eller gittat redovisa.

Länsstyrelsen anför vidare: "Även om Länsstyrelsen kan konstatera att byggnadens uttryck och framtoning, så som ni påpekat, kommer att påverkas tydligt så bör förändringen inte anses utgöra en sådan förvanskning som avses i 8 kap 13 § PBL eller strida mot varsamhetskraven i kap 2 6 § och 8 kap 17 § PBL." Återigen möter vi bara ett naket påstående från länsstyrelsens sida men inget som helst försök att närmare argumentera eller underbygga detta påstående.

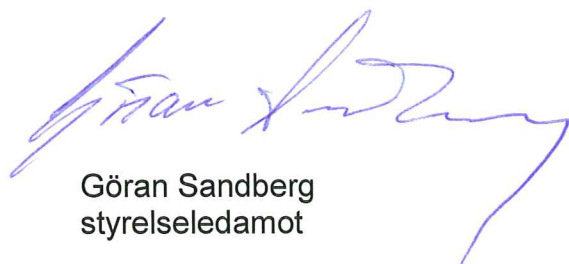
Länsstyrelsens närmast totala oförmåga att närmare motivera sina ställningstaganden bör särskilt beaktas när föreningens överklagande av detaljplanen prövas.

Vid uppförandet av Folketshusbyggnaden på 1980-talet planlades en allmän yta i Vasaplans nordvästra hörn avsedd som torgplats med uteserveringar. Med den antagna detaljplanen minskar den för allmänheten betydelsefulla torgytan påtagligt. Till detta ska läggas att i planen ingår en utökning av antalet cykelplatser till minimum 200. Detta är i sig lovvärt, men minskar den nuvarande torgytan ytterligare, vilket sammantaget med tillbyggnaden av Folkets hus, sannolikt leder till att denna del av kv. Idun ändrar karaktär från att vara en mötesplats till att omvandlas till enbart ett kommunikationsstråk.

Föreningen vill stöd för sitt yrkande särskilt åberopa vad som anförs i skrivelser från Västerbottens Museum (bilagorna 1 och 2) respektive Lena Tengnér/Fyrvaktaren HB (bilagorna 3 och 4). Föreningen vill vidare bifoga kopior från den av Umeå kommun utgivna Arkitekturguiden och det nu utställda förslaget till byggnadsordning för Centrumfyrkanten (bilagorna 5 och 6).

Göran Öberg
ordförande

Göran Sandberg
styrelseledamot

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

DNR 23 /13
ERT DNR PLA 12-18
DATUM 2013-01-27

Umeå kommun
Detaljplanering
901 84 UMEÅ

YTTRANDE

Förslag till detaljplan för del av fastigheterna IDUN 1 och 4 m fl inom centrala stan i Umeå kommun (SAMRÅD)

Västerbottens museum anser att förslaget medger en tillbyggnad som inte är tillräckligt väl anpassad till den befintliga platsen eller befintliga byggnader och tillstyrker därför inte förslaget.

Då samrådstiden varit mycket kort önskar vi utsträckt tid för att komplettera detta yttrande.

VÄSTERBOTTENS MUSEUM

Maria Löfgren
Byggnadsantikvarie

Västerbottens museum
Box 3183
SE-903 04 Umeå
Besöksadress: Gammlia
Telefon (vx) +46 (0)90-16 39 00
Fax +46 (0)90-77 90 00
Organisationsnr: 556534-0527
info@vbm.se
www.vbm.se

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

DNR 23 /13
ERT DNR PLA 12-18
DATUM 2013-02-01

Umeå kommun
Detaljplanering
901 84 UMEÅ

YTTRANDE (KOMPLETTERING)

Förslag till detaljplan för del av fastigheterna IDUN 1 och 4 m fl inom centrala stan i Umeå kommun (SAMRÅD)

Västerbottens museum önskar med dessa rader komplettera tidigare inlämnat yttrande (2013-01-27).

Vasaplan innebar då den tillkom i början av 1980-talet ett radikalt grepp. På det från gamla trähus skoningslöst rensade kvarteret (Moritzka gården m fl) byggdes en ny mötesplats upp i centrum med busstorg, bibliotek och Folkets Hus. Här är det just Folkets Hus-byggnaden med sin indragna, snedställda entréfasad mot bussgatan och torget som fångar blicken och som ger hela platsen sin identitet.

Byggnadskroppen med sin tunga volym har ändå något av lätthet över sig tack vare den ljusa fasadfärgen och de många fönsterpartierna. Ritad av umemarkitekterna Sören Burman och Olle Qvarnström har den en genuin 1980-talskaraktär men också något av ett eget "Ume-uttryck" som umeborna kan känna igen sig i och vara stolta över. Byggnaden är också helt följdriktigt, liksom biblioteket, utpekad som *särskilt värdefull byggnad* i den fördjupade översiktsplanen för Umeå centrum (FÖP 2011). Att utöka byggnadsvolymen kan nog vara möjligt men måste då göras med stor känsla och hänsyn till den befintliga byggnadens uttryck och kvaliteter och till platsen som sådan.

Förslaget att länka samman Folkets Hus och biblioteksbyggnaden med en tillbyggnad över gränden ser vi i princip inget problem med. Den 47 meter långa tillbyggnaden längs fasaden är dock mer tveksam. Detaljutformningen är också något som måste studeras vidare.

Även att höja och därmed ytterligare markera entrépartiet kan kanske vara möjligt om det görs respektfullt. Den stora fyrkantiga låda som skulle ersätta den nuvarande entrén ser vi däremot som ett okänsligt ingrepp och intrång i den idag sammanhållna och tidsenliga miljön. Stora delar av den nuvarande fasaden skulle skymmas och byggnaden förvanskas. Här räcker inte uppglasningar eller transparenta material då form, volym och placering är helt

Västerbottens museum
Box 3183
SE-903 04 Umeå
Besöksadress: Gammlia
Telefon (vx) +46 (0)90-16 39 00
Fax +46 (0)90-77 90 00
Organisationsnr: 556534-0527
info@vbm.se
www.vbm.se

VÄSTERBOTTENS
MUSEUM

avvikande. Det skulle skapa en kontrastverkan som inte förstärker utan i stället förminskar den nuvarande byggnadens arkitektoniska uttryck.

Vi menar att en eventuell tillbyggnad av Folkets Hus bör utformas så att den nuvarande entréns huvuddrag bibehålls. Även den öppna torgplatsen framför entrén som är en uppskattad och väl fungerande mötesplats är värdefull och viktig att slå vakt om. Någon minskning av dess yta bör därför inte komma ifråga.

Västerbottens museum vill med detta avstyrka detaljplaneförslaget.

VÄSTERBOTTENS MUSEUM

Maria Löfgren
Byggnadsantikvarie

Synpunkter på

Detaljplan för del av fastigheterna Idun 1 och Idun 4 m fl inom Centrala stan, Umeå

Vasaplan är ett utpekade värdefullt stadsparti i det pågående arbetet med Byggnadsordning för Centrumfykanten i Umeå. Merparten av byggnaderna runt platsen, däribland biblioteksbyggnaden och Folkets hus, är därtill i samma arbete utpekade som enstaka särskilt värdefulla byggnader. Ett arbete som undertecknad ansvarar för.

- *Sol och skugga*

den stadsplan som på 1980-talet låg till grund för uppförande av biblioteks- och folkethusbyggnaderna säkerställdes en större tillbakadragen yta i Vasaplans nordvästra del, en yta dit solen når på olika tider av dagen, lämplig för uteserveringar och sittplatser vid sidan om de frekventa stråken utmed bussarnas körfält.

Med den byggrätt som det nya förslaget till detaljplan ger minskas torgytan och en framskjuten fyra våningar hög byggnad kommer under förmiddagen att kasta en obönhörlig skugga över det som tidigare var en solig plats. Sammantaget med den mittpådagen/ eftermiddagsskugga som det nya höghuset i kv Forsete ger har Vasaplan berövats sitt soliga hörn.

Inte bara här, Brist i stadsplaneringen. Kulturväven/ Rådhusplatsen, Konstnärligt Campus.

- *Minskad öppen yta*

Att den öppna ytan mellan biblioteks- och folkethusbyggnaderna krymper är i sig ett problem. Med växande befolkning och kraftig förtätning av bebyggelsen i centrala Umeå kommer fler torgytor och parker att behövas, inte mindre och färre.

- *Ursprungsfasaden skymms*

Tillbyggnaden kommer att skymma Folkets hus' få karaktäristiska frontfasader mot söder och väster. Att planbestämmelse införts som fastslår att tillbyggnaden ska utformas med stor transparens hjälper inte. Eftersom tillbyggnaden vetter mot söder och väster kommer med stor sannolikhet tonat glas att användas och invändig solavskärmning och möblering tillkomma, som gör att Folkets hus ursprungliga fasader inte kommer att synas genom glasfasaden.

- *Dåligt samspel*

Tillbyggnaden, som detaljplanen ska bereda plats för, står inte i arkitektoniskt samspel med Folkets hus' ursprungliga 80-talsfasad.

- *Förstört stadsrum*

Tillbyggnaden är så trendig och kraftfull att den helt kommer att dominera stadsbilden vid Vasaplan och förstöra det fina stadsrum som arkitekterna skapade på 1980-talet. Den liknar mest ett kärnkraftverk från förra århundradet.

- *Olämplig perspektivpunkt*

Till sist förstår jag inte påhittat att endast visa perspektiv tagna från taket på nybygget i kvarteret Forsete. För en bedömning av tillbyggnadens inverkan på stadsbilden på Vasaplan hade perspektiv från olika punkter på marken behövts.

31 januari 2013

Lena Tengné

Synpunkter på

Detaljplan för del av fastigheterna Idun 1 och Idun 4 m fl inom Centrala stan,
Umeå

Vasaplan tillskapades på 1980-talet, som centralt belägen station för kommunens lokalbussar. Den nya platsen fick tack vare stadsarkitekten Hans Åkerlind och skickliga projekterande arkitekter en ambitiös utformning. Utmed platsens norra sida finns en samlad och relativt storskalig 80-talsbebyggelse som innefattar biblioteksbyggnad, Folkets hus och P-hus. Bebyggelsen uppfördes under en kort sammanhållen tidsperiod och tillhör det bästa vi har i Umeå från denna tid. Kanske beroende på att arkitekterna här inte hade så mycket att anpassa sig till och därför kunde ta ut svängarna. Utmed sydsidan av Vasaplan är bebyggelsen lägre och mer varierad. Här finns en blandning av byggnader i med olika skala, ålder och formspråk. Värdefulla inslag vid Vasaplan är också två kvarvarande äldre kulturhistoriskt värdefulla byggnader, Blå huset och Mimerskolans gymnastikbyggnad. Bussarnas körfält bildar ett eget rum i det större stadsrummet, inramat av unikt utformade busskurer som står i fint samspel med den omgivande bebyggelsen. Senaste tillskottet vid Vasaplan är Balticgruppens nybebyggelse i kvarteret Forsete inkluderande höghus, som visserligen kastar skugga över Vasaplan, men i övrigt tycks rätt väl inordna sig i miljön.

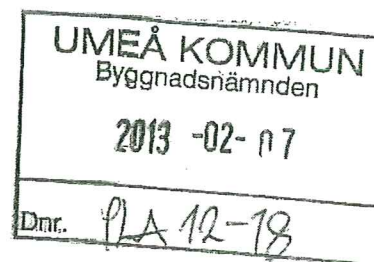
Vasaplan är ett utpekat värdefullt stadsparti i det pågående arbetet med Byggnadsordning för Centrumfyrkanten i Umeå. Merparten av byggnaderna runt platsen, däribland biblioteksbyggnaden och Folkets hus, är i samma arbete utpekade som enstaka särskilt värdefulla enstaka byggnader.

Undertecknad har ansvarat för utformning och innehåll i den byggnadsordning för Umeå centrum som snart är färdigställd. På förslaget till ny detaljplanen, som berör såväl Vasaplan som nämnda byggnader, har jag följande synpunkter:

- I den stadsplan som på 1980-talet låg till grund för uppförande av Stadsbibliotekets och Folkethus byggnader säkerställdes en större tillbakadragen yta i Vasaplans nordvästra del, en yta dit solen når på olika tider av dagen, lämplig för uteserveringar och sittplatser vid sidan om de frekventa stråken utmed bussarnas körfält. Med den byggrätt som det nya förslaget till detaljplan ger minskas denna öppna yta och en framskjuten fyra våningar hög byggnad kommer under förmiddagen att kasta sin skugga över platsen. Sammantaget med den eftermiddagsskugga som det nya höghuset i kv Forsete ger, kommer tillbyggnaden att innebära den plats som en gång var tänkt att vara Vasaplans soliga hörn framöver kommer att bli ganska solfattig.
- Att den öppna ytan mellan biblioteks- och folkethusbyggnaderna krymper är i sig oacceptabelt. Med växande befolkning och kraftig förtätning av bebyggelsen i centrala Umeå kommer fler torgytor och parker att behövas, inte mindre och färre!

- Folkets hus är, med ljusa betongelement, stora indragna fönsterpartier av burspråkskaraktär och fasade hörn, en tidstypisk och karaktärsfull byggnad. Samspelet mellan byggnadens exteriör och dess interiör är starkt. Den planerade tillbyggnaden kommer att skymma Folkets hus två frontfasader mot söder och väster. Att en planbestämmelse införts som fastslår att tillbyggnaden ska utformas med stor transparens hjälper inte. Eftersom tillbyggnaden vetter mot söder och väster kommer med stor sannolikhet tonat glas att användas och invändig solavskärmning och möblering att tillkomma. Detta gör att byggnadens huvudfasader inte kommer att synas genom de nya glasfasaderna.
- I de förhållningssätt, som i pågående arbete med byggnadsordning för Umeå centrum finns framtagna för Vasaplan, står bland annat att eventuell tillkommande nybebyggelse ska vara av hög arkitektonisk klass, samspela med omgivande miljö och inte reducera dess värden. Enligt min bedömning ger inte den nu aktuella detaljplanen förutsättningar för en tillbyggnad som uppfyller dessa krav.
- Tillbyggnaden är så trendig och kraftfull att den kommer att dominera hela stadsbilden vid Vasaplan och förstöra det fina stadsrum som arkitekterna på 1980-talet skapade. Den liknar faktiskt mest ett kärnkraftverk från förra århundradet.
- Till sist förstår jag inte påhittet att visa perspektiv tagna uppifrån luften eller från taket på nybygget i kvarteret Forsete. För en seriös bedömning av tillbyggnadens inverkan på stadsbilden behövs perspektiv tagna från olika platser på marken där vi vanliga människor rör oss.
- Vid en så påtaglig förnyelse av ett av stadens offentliga som det här handlar om, hade en process med parallella uppdrag varit att föredra. Då hade vi lättare kunnat väga de värden som finns i miljön mot de värden som kan tillskapas. Och bland flera alternativ välja det som ger det mest funktionella och estetiskt tilltalande stadsrummet.

Kompletterat av tidigare inlämnat yttrande
6 februari 2013
Lena Tengné

Fyrvaktaren HB Lena Tengné Arkitekt CTH och byggnadsantikvarie KKH

100 • Vasaplan

Vasaplans södra sida.

När några avrivna kvarter gav utrymme för en breddning av Skolgatan kunde denna helt nya plats för kollektivtrafik skapas i hjärtat av stan. Genom flyttning av Moritzska gården (se 23!) kunde också det nya stadsbiblioteket lokaliseras hit och med även ett nytt Folkets Hus på plats, skapades optimala förutsättningar för en attraktiv mötesplats.

Mot norr bildar den stora men ljusa Folkets Husvolymen och biblioteket en kraftfull fond. Den kvarterslånga biblioteksbyggnaden, med kontor och lägenheter i de övre våningarna, balanserar Valandhuset på motsatt sida esplanaden, medan fasaden mot Vasaplan lätt kan uppfattas som en baksida.

En galleria som mynnar i Vasaplan kan inte bli misslyckad, inte heller två hotell och ett antal matställen. Sittande på en uteservering i vårsolen kan man i byggnaderna på Vasaplans södra sida begrunda olika formspråk: ett sirligt utsmyckat blått trähus och ett ljust putsat funkishus (se 60!) flankerar de två hotellen.

Det ena är sinnligt rosaputsat, det andra har sparsmakad röd tegelfasad, kanske ett estetiskt lån från den f d varuhusfasaden i gallerians andra ände: hej där Bengt Gate (se 77!)!

Mark och vindskydd: VAB, Ulla Nelson och Bertil Lidén, 1986.
 Hotel Winn: VBB, Sören Burman 1981; Quality Royal Hotel: Husritarna, Bertil Håkansson, 1982; Stadsbiblioteket: VBB, Olof Qvarnström, 1983; Folkets Hus: VBB, Sören Burman och Olof Qvarnström 1984.

Njord 23. Renmarkstorget 5A–D/Kungsgatan 50A–C

Kontors- och bostadshus med butiker. Tre kontorsvåningar med dubbelkorridor mot Kungsgatan. Enkelsidiga smålägenheter mot Renmarkstorget. Butiker i bv, pelargång och indragen butiksfasad mot torget. Lager under överbyggd gård. Vacker fasadrelief med gulbrunt fasadtegel, bruna fönster, lätt framdragna fasadpartier som ger liv åt fasadkrönet, grönt skivmaterial i fönsterbröstningar. Erik Thelaus och Torbjörn Olsson 1973.

Sågen 5. Västra Esplanaden 18

Kontorshus för försäkringkassan m fl. I en första etapp uppfördes i kvarterets nordöstra hörn en tämligen sluten plåtklädd byggnad med fribärande bjällklag. Andra etappen omfattade två kvarterslånga byggnader med kraftfull arkitektur utmed Västra Esplanaden och Skolgatan. Ursprunglig fasad av gul klinker senare ommålad. Spridda entréer mot gatorna ersatta av stor glasad entré från gården. Ny kontorsdel tillkom 2007. LPS arkitekter, 1979, Erik Lindgren 1979.

Forsete 5. Skolgatan 62

F d Royal Hotell. Ett av 80-talsinslagen vid Vasaplan, inpassat mellan Blå huset från 1880-talet och numera rivna Tornbergsska huset från 1940. Byggnaden är lågmäld och samtidigt exklusiv och samspelar fint med sina äldre grannar. I sidled uppdelad i en öppen och en sluten del med putsade fasadytor i två olika mörkrosa nyanser, åtskilda av ett glastorn som markerar ingången till hotellet. Husritarna, Bertil Håkansson 1982.

Idun 1. Rådhusplanaden 6 A

Stadsbiblioteket. Det kvarterslånga huset utmed Rådhusplanaden med flygel mot öster utgör en del av 80-talets förnyelse av kvarteren söder om Vasaplan och rymmer bostäder, kommunfullmäktigesal, bibliotek och café. Brutet rött plåttak och rosa tegelfasad som varierar med bakomliggande funktion. Balkonger skuggar fasaden upptill, höga fönsterpartier och burspråk delar upp den i sidled. 80-talsbebyggelse när den är som bäst. Olle Qvarnström 1983.

Idun 4. Vasaplan 59–61/Nygatan 28/Vasagatan 13–15

Folket hus. Samtida med biblioteket och ritat av samma arkitekt är Folkets hus, en kraftfull och tidstypisk byggnad med kvadratisk planform och fasad uppbyggd av ljusgrå prefabricerade betongelement. Motivet från stadsbiblioteket med tvåvåningshöga fönsterpartier, delvis formade som burspråk, återkommer här och kopplar de båda byggnaderna samman. Sören Burman, Olle Qvarnström 1984.

Vasaplan. Väntkurer. Unika och välformade väderskydd för väntande bussresenärer, specialritade för Vasaplan av stadsarkitekten Hans Åkerlind. Böjt skärmtak med bakomliggande inglasat väntrum, omgivet av lummig grönska i upphöjda planteringsytor. Tillsammans bildar de sju väntkurerna ett "rum i rummet". Med sin säregna utformning och sitt fina samspel med omgivande åttiotalsbebyggelse har de ett stort bevarandevärde. Hans Åkerlind.

Nanna 6, Vasaplan 63–65/Nygatan 34/Vasagatan 14–18

Parkeringshuset Nanna. En av tre stora 80-talsbyggnader utmed Vasaplans norra sida, med parkering i fyra plan mot söder, skickligt dold bakom en front med bostäder, kontor och butiker mot Vasaplan. Här förenas modernt formspråk med umetraditionens krav på synlig takfot. VAB/Callanders arkitektkontor/Torsten Åsbjer 1984.

